

KIRJALLINEN KYSYMYS 233/2013 vp**Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annetun vähimmäisrangaistuksen korottaminen*****Eduskunnan puhemiehelle***

Voimassa olevan lainsäädännön mukaan törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistus on vankeutta vähintään vuosi ja enintään kymmenen vuotta. Suomalaisessa oikeuskäytännössä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan kuitenkin yleensä vähimmäisrangaistuksen mukaisesti, mikä tarkoittaa sitä, että vankeustuomio on ehdollinen. Esimerkiksi helmikuussa 2013 uutisoitiin käräjäoikeustuomiosta, jossa lukuisista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista annettiin tuomioksi vuosi ja kahdeksan kuukautta ehdollista vankeutta ja sakkoja. Käräjäoikeus totesi oululaismiehen syyllistyneen törkeään lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön sekä kolmeen muuhun lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Oulun tapauksessa teko oli erittäin vakava, mutta tuomio ei ollut ankara. Viime vuosien aikana vastaavat tapaukset ovat useita kertoja nostaneet julkiseen keskusteluun kysymykset lastensuojelun parantamisesta ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusten saattamisesta vastaamaan tekojen haitallisuutta ja vakavuutta.

Rikoslakimme mukaan törkeästä raiskauksesta vähimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Kun törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuu lapseen, vähimmäisrangaistus on lievempi, vaikka rikoksen kohteina lapset ovat monin verroin aikuisia puolustuskyvyttömpiä. Lapset luottavat aikuisiin eivätkä kykene kertomaan uhriksi joutumisestaan varsinkaan

perheensisäisissä tapauksissa, joissa hyväksikäyttö on voinut olla pitkään jatkuvaa. Lapsen törkeään seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneellä on monesti useampia uhreja. Rikos myös uusitaan usein. Rikoksen uhriksi joutuminen jättää tyypillisesti lapseen pysyvät, vaikeasti parantuvat jäljet, joiden kanssa on tultava toimeen koko loppuelämän ajan. Tällaisissa rikoksissa vankien määrä ja kustannusten kasvu ei voi olla peruste rangaistuksen säilyttämiselle nykyisellä tasolla. Koska lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia voidaan lähes poikkeuksetta pitää erityisen julmina, sen tulisi näkyä sekä rikosten rangaistusasteikon määrittelyssä että oikeuskäytännössä. Vähimmäisrangaistuksen korottaminen törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä kahteen vuoteen yhdenmukaistaisi rangaistuskäytäntöä törkeissä tapauksissa ja antaisi asianmukaisen viestin rikoksen todellisesta vakavuudesta, kun siitä ei enää voisi tuomita ehdollista vankeusrangaistusta.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annetun vähimmäisrangaistuksen korottamiseksi törkeästä raiskauksesta annetun rangaistuksen tasolle?

KK 233/2013 vp — Arja Juvonen /ps

Helsingissä 21 päivänä maaliskuuta 2013

Arja Juvonen /ps

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Arja Juvosen /ps näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 233/2013 vp:

Mihin toimiin hallitus aikoo ryhtyä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annetun vähimmäisrangaistuksen korottamiseksi törkeästä raiskauksesta annetun rangaistuksen tasolle?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Seksuaalirikoksia koskevaa rikoslain 20 lukua on muutettu viime vuosina useasti. Muutoksia lukuun on tehty huomattavasti useammin kuin rikoslakia muutettaessa keskimäärin. Varsin perusteellisesti on uudistettu myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia rangaistussäännöksiä. Vuonna 2011 voimaan tulleella uudistuksella muutettiin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia rangaistussäännöksiä siten, että sukupuoliyhteyden käsittävät teot arvostellaan nykyään lähtökohtaisesti aina törkeänä hyväksikäyttönä. Samalla lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vähimmäisrangaistus korotettiin vankeusrangaistuksen yleisestä vähimmäismäärästä eli 14 päivästä vankeutta neljään kuukauteen vankeutta. Lakiin lisättiin myös rangaistussäännös lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin. Omiaan parantamaan lapsen asemaa oli myös seksuaalisen teon määritelmän muutos niin, että siitä poistettiin vaatimus, jonka mukaan teko oli rangaistava vain, jos tekijä tavoitteli seksuaalista kiihotusta tai tyydytystä.

Eri rikoslajien lievän, tavallisen ja törkeän tekemuodon rangaistusasteikkojen vertailu jonkin

toisen rikoslajin vastaaviin rangaistusasteikkoihin ei aina anna oikeaa kuvaa lainsäätäjän suhtautumisesta kyseiseen rikostyyppiin. Yleensä noudatettu ratkaisuhan on käyttää rikoslaissa kolmea eri luokkaa teon törkeyden mukaan: rikoksen perustekomuodon lisäksi on lievä ja törkeä tekemuoto. Sen sijaan lapsen seksuaalisesta hyväksikäytössä ei ole lainkaan lievää tekemuotoa. Siten perustekomuoto ja törkeä tekemuoto kattavat tavanomaista laajemman joukon erilaisia ja törkeydeltään vaihtelevia tekoja. Tämä on otettava huomioon myös rangaistusasteikkojen laajuutta määriteltäessä.

Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat tuomioistuinten ratkaisut ovat pääsääntöisesti salla pidettäviä. Siten julkisuudessa olevista tiedoista, jotka koskevat näistä rikoksista tuomittuja rangaistuksia, ei juuri voi tehdä päätelmiä siitä, mitä rikoksentehtäjä on tehnyt. Kattavamman kuvan saa rangaistuskäytännöstä muutama vuosi sitten tehdystä tutkimuksesta, jota varten oli saatu tuomioistuimilta tutkimusluvut (Ville Hinkkanen: Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö - Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2009).

Vuoden 2011 lainuudistukseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 282/2010 vp) kuvattiin mainitun tutkimuksen perusteella silloista rangaistuskäytäntöä törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittaessa. Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomittiin yleensä ehdotonta vankeutta (75 prosenttia rangaistuksista, keskipituus 3 vuotta 4 kuukautta vankeutta). Ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus oli 1 vuosi 7 kuukautta. Ehdollista vankeutta oli tuomittu esimerkiksi, kun tekotapa-
na oli koskettelu, kysymys oli yksittäisistä teko-

kerroista tai vastaaja tuomittiin alle 18-vuotiaana tehdystä teosta. Tuolloisen käytännön perusteella esityksessä todettiin, että tarvetta vaikuttaa lainsäädännöllisin ratkaisuin törkeää hyväksikäyttöä koskevaan rangaistuskäytäntöön ei sillä kertaa ollut.

On mahdollista, että ehdollisten vankeuksien osuus törkeästä tekemuodosta tuomittaessa on nyt suurempi, mutta jos tällaista muutosta olisi tapahtunut, se johtuisi siitä, että törkeän tekemuodon kattavuuskin on lisääntynyt. Nykyäänkin törkeiksi arvioidaan myös runsaasti aikaisemmin perustekemuodon mukaan arvioituja rikoksia, sillä niistä noin puolet sisälsi ennen lainuudistusta sukupuoliyhteyden. Lainmuutoksen jälkeistä rangaistuskäytäntöä ei ole kuitenkaan vielä erikseen arvioitu eikä se ole ollut tarkoituksenmukaistakaan — uudistus on ollut voimassa alle kaksi vuotta ja kestää yleensä muutamia vuosia, ennen kuin uusi rangaistuskäytäntö vakiintuu tutkimuksen teon kannalta riittävästi.

Jos lapsen kohdistuu seksuaalisen hyväksikäytön lisäksi samalla muu rikos, esimerkiksi raiskaus, tekijä tuomitaan yhteiseen rangaistukseen. Tehdyn selvityksen (Selvityksiä raiskausrikoksista, oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 13/2012) mukaan rikoksen kohdistuminen lapseen on jo nyt yksi keskeinen tekijä, joka johtaa törkeätä raiskausta eikä raiskauksen perusteko-

muotoa koskevan säännöksen soveltamiseen. Jos sama teko arvioidaan siis sekä törkeää raiskausta että törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen mukaan, siitä voidaan tuomita vankeutta 2—13 vuotta. Vaikka käytännössä siis teon kohdistuminen lapseen vaikuttaa jo nyt siihen, arvioidaanko raiskaus törkeäksi, oikeusministeriössä harkitaan, tulisiko laissa nimenomaisesti määrätä, että raiskauksen kohdistuminen alle 18-vuotiaaseen merkitsisi raiskauksen arvioimista törkeänä. Tätä ehdotettiin arviomuistiossa Raiskausrikosten lainsäädännölliset muutostarpeet (oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 25/2012). Raiskausrikoksia koskevien säännösten uudistamisen valmistelu jatkuu oikeusministeriössä arviomuistion ja siitä annettujen lausuntojen perusteella.

Oikeusministeri ei voi ottaa kantaa tuomioistuinten päätöksiin yksittäisissä tapauksissa tai vaikuttaa näihin päätöksiin. Sen vuoksi sekä kaiken edellä lausutun nojalla on todettava, että kysymyksessä mainitun alioikeustasolla annetun tuomion perusteella ei voi sellaisenaan tehdä lainsäädännön muutostarpeita koskevia johtopäätöksiä. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä kuten myös sen törkeästä tekemuodosta tuomittavien rangaistusten oikeasuhtaisuutta tekoon nähden on silti jatkossakin tarpeen eri tavoin seurata.

Helsingissä 9 päivänä huhtikuuta 2013

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 233/2013 rd undertecknat av riksdagsledamot Arja Juvonen /saf:

Vilka åtgärder tänker regeringen vidta för att höja minimistraffet för grovt sexuellt utnyttjande av barn till samma nivå som straffet för grov våldtäkt?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Strafflagens kapitel 20 om sexualbrott har ändrats flera gånger under de senaste åren. Ändringstakten har varit mycket snabbare än i fråga om de andra delarna av strafflagen. Också straffbestämmelserna som gäller sexuellt utnyttjande av barn har genomgått en grundlig reform. Genom reformen som trädde i kraft år 2011 ändrades straffbestämmelserna om sexuellt utnyttjande av barn och grovt sexuellt utnyttjande av barn så att gärningar där det ingår samlag ska som utgångspunkt alltid betraktas som grovt sexuellt utnyttjande. I detta sammanhang höjdes minimistraffet för sexuellt utnyttjande av barn från det allmänna minimifängelsestraffet, dvs. 14 dagar, till fängelse i fyra månader. Till lagen fogades dessutom en straffbestämmelse om lockande av barn i sexuella syften. Barnets ställning förbättrades även genom att definitionen av sexuell handling ändrades så att straffbarheten inte längre förutsätter att gärningsmannens syfte är att uppnå sexuell upphetsning eller tillfredsställelse.

Om straffskalan för den lindriga formen, grundformen och grova formen av ett visst brott jämförs med motsvarande straffskala för ett annat brott ger detta inte alltid rätt uppfattning av lagstiftarens inställning till brottet i fråga. I

strafflagen har gärningarna i allmänhet indelats i tre olika kategorier enligt hur grova de är. Förutom gärningens grundform finns det en lindrig form och en grov form. I fråga om sexuellt utnyttjande av barn finns det däremot ingen lindrig form. Detta innebär att grundformen och den grova formen omfattar en bredare rad olika och till sin grovhetsgrad varierande gärningar än i vanliga fall. Detta måste beaktas även vid bestämmandet av straffskalornas omfattning.

Domstolarnas avgöranden som gäller sexuellt utnyttjande av barn är i regel sekretessbelagda. På basis av de uppgifter som framförts i offentligheten om straff som dömts ut för dessa brott är det därmed inte möjligt att dra några slutsatser om vad gärningsmannen har gjort. En bättre uppfattning av straffpraxis vid sexualbrott får man av undersökningen som gjordes för några år sedan och för vilket det hade erhållits forskningstillstånd från domstolarna (Ville Hinkkanen: Sexuellt utnyttjande av barn - Undersökning om straffpraxis och återfallsbrottslighet när det gäller sexualbrott, Rättspolitiska forskningsinstitutet 2009).

I regeringspropositionen (RP 282/2010 rd) som ledde till reformen år 2011 beskrevs dåvarande straffpraxis i fråga om grovt sexuellt utnyttjande av barn på basis av ovan nämnda undersökning. För grovt sexuellt utnyttjande av barn dömdes i allmänhet till ovillkorligt fängelse (75 % av straffen, medellängden fängelse i 3 år och 4 månader). Medellängden på de villkorliga fängelsestraffen var 1 år och 7 månader. Villkorligt fängelse hade dömts ut t.ex. när gärningssättet var beröring, det handlade om enstaka gärningar eller svaranden dömdes för ett brott som begåtts innan han eller hon fyllde 18 år. I propositionen konstaterades att dåvarande praxis inte

gav anledning att genom lagstiftningsåtgärder påverka straffpraxis vid grovt utnyttjande.

Det är möjligt att andelen villkorliga fängelsestraff som dömts ut för den grova gärningsformen har ökat, men om en sådan ändring har skett beror detta på att tillämpningsområdet för den grova gärningsformen har utvidgats. Många gärningar som tidigare ansågs höra till grundformen av gärningen betraktas i dag som grova gärningar, eftersom ungefär hälften av dem innefattade samlag. Man har dock inte ännu gjort någon skild bedömning av straffpraxis efter att lagändringen trädde i kraft. Detta skulle inte heller ha varit ändamålsenligt, eftersom reformen har varit i kraft i knappt två år och det i regel tar flera år innan det finns så pass etablerad straffpraxis att den kan undersökas.

Om ett barn förutom sexuellt utnyttjande har utsatts även för något annat brott, till exempel våldtäkt, döms gärningsmannen till ett gemensamt straff. Enligt justitieministeriets utredning (Undersökningar om våldtäktsbrott, justitieministeriets utredningar och anvisningar 13/2012) är det att brottet riktar sig mot ett barn redan nu en central faktor som leder till att bestämmelsen om grov våldtäkt tillämpas i stället för grundformen av våldtäkt. Om samma gärning därmed betraktas både enligt straffbestämmelsen för grov

våldtäkt och grovt sexuellt utnyttjande av barn kan gärningsmannen dömas till fängelse i 2—13 år. Trots att det faktum att brottet riktar sig mot ett barn i praktiken redan nu påverkar huruvida våldtäkten betraktas som grov, överväger justitieministeriet som bäst om det behövs uttryckliga bestämmelser om att våldtäkt ska betraktas som en grov gärning om den riktar sig mot en person som är under 18 år. Detta föreslogs i en bedömningspromemoria om behoven av att ändra lagstiftningen om våldtäktsbrott (justitieministeriets utredningar och anvisningar 25/2012). Justitieministeriet fortsätter beredningen av reformen av bestämmelserna om våldtäktsbrott utifrån bedömningspromemorian och yttrandena om den.

Justitieministern kan inte ta ställning till domstolarnas avgöranden i enskilda fall eller ingripa i dessa avgöranden. Med anledning av detta och med stöd av det som anförts ovan måste det konstateras att man på basis av den dom av en under rätt som nämns i spörsmålet inte kan dra några slutsatser om behovet att ändra lagstiftningen. Det är dock skäl att även i fortsättningen på många olika sätt följa proportionaliteten av straffnivån vid sexuellt utnyttjande av barn och också vid den grova gärningsformen av detta brott.

Helsingfors den 9 april 2013

Justitieminister Anna-Maja Henriksson